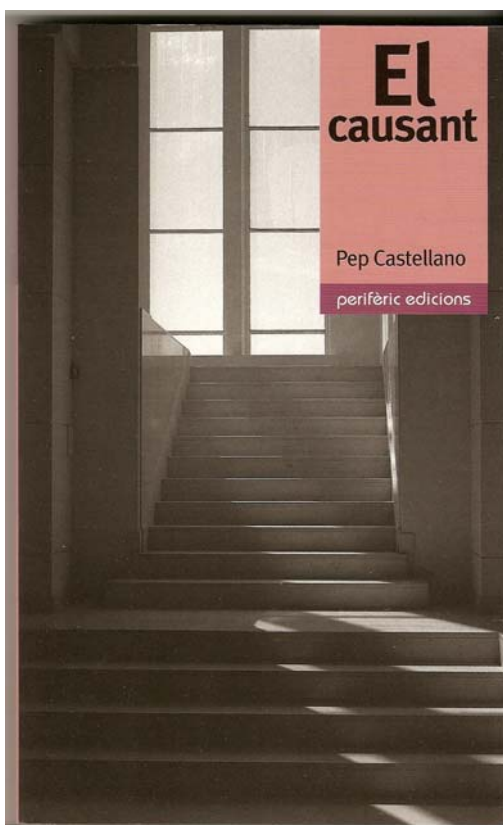

Guies de lectura Perifèric Edicions

El causant

Autor: *Pep Castellano*

Guia a càrrec de Mercè Climent i Payà

L'autor

Pep Castellano va nèixer a Sant Pau d'Albocàsser (L'Alt Maestrat) l'any 1960. Va estudiar magisteri i pedagogia. Ha assajat algunes professions com ara llaurador, paleta, cambrer o pallaso. Però finalment s'ha guanyat la vida treballant de mestre i, des dels anys vuitanta, es dedica a la formació d'animadors juvenils a l'Institut Valencià de la Joventut de la Generalitat Valenciana. També ha estat vinculat a algunes associacions: Curumbela (animació infantil), El Millars (agrupació folklòrica), Aladre (animació socio-cultural).

Confessa que sempre li ha agradat escriure i inventar-se històries. L'any 1978 publicà el seu primer conte en la revista d'estudiants de Magisteri de Castelló. Al 1991 publicà, conjuntament amb d'altres autors, *L'art d'associar-se*, una guia per a la gestió d'associacions juvenils.

L'any 1994 escrigué, amb Canto Nieto, una obra de teatre (inèdita) que encara no té nom però va ser representada parcialment en 1995.

Des de l'any 1995 explica contes amb Canto Nieto i dedica moltes hores a l'afer d'escriure. L'any 2000 publicà la primera novel·la: *L'herència dels càtars* (Ed. Bullent).

En l'actualitat Pep Castellano és un escriptor consagrat, de fet ha publicat una trentena de llibres, molts del gènere infantil i juvenil. Ha guanyat molts premis literaris que posen de manifest que és un especialista en açò de crear històries, com el Premi Samaruc de l'associació de Bibliotecaris Valencians (2001) amb *L'herència dels càtars*; el Vicenta Ferrer de narrativa infantil de l'Ajuntament de Paterna (2001) amb *Mar de fons*; el Vila de Betxí de literatura infantil (2002) amb *El secret de Khadrell*, el Ciutat d'Almasora de narrativa (2002) amb *Jocs de pilota*, el Ciutat de Borriana de novel·la (2004) amb *Habitació 502*, l'Enric Valor de narrativa juvenil de Picanya (2004) amb *Ferum de silenci*; el Ciutat de Torrent de novel·la (2004) amb *L'ull de la boira*; el Vall d'Uixó de narrativa juvenil (2006) amb *Canaris en gàbies de luxe*, el Josep Pasqual Tirado de Castelló (2007) amb *Dotze contes i mig*, el Carmesina de narrativa infantil (2008) amb *Els pirates no ploren i* el Vicent Silvestre d'Alzira (2009) amb *Bernat, un científic enamorat*.

En les hores lliures encara té temps per explicar contes i participar, de tant en tant, com a col·laborador en programes de ràdio (Ràdio-Castelló Cadena SER i Ràdio Vila-real) i a la premsa escrita: Levante de Castelló.

Fins i tot algunes de les seves obres han estat traduïdes al castellà com Rapea la gallina Caronina (Abisal Ediciones), Carmina, la pingüina que viene de Argentina (Ed. Tàndem) o El secreto de Khadrell (Ed. Brosquil).

Argument

El causant és una història plena de misteri, d'incògnites sense resoldre i d'enigmes que cal desxifrar. Marta, una jove bidell d'institut, intentarà esclarir per què el seu avi Pere Tena, soldat republicà, fou condemnat a mort després de la Guerra per un crim que no havia comés. Darrere d'aquests fets es troba el seu amic Ernest Cucala –el causant– que, per alguna raó, l'acusà injustament, el parador del qual Marta també pretén descobrir.

Una trama que arranca des del present, i que a la vegada intercala episodis del passat per retratar-nos l'Espanya dels anys 30 i del 40; la Guerra Civil Espanyola i la Segona Guerra Mundial. Una trama explicada per diferents veus narratives, on l'oralitat –recurs que domina amb mestria l'autor– es converteix en el vehicle amb què el lector viatjarà per anar coneixent tots els esdeveniments i donant solució a totes les incògnites.

Interés formatiu i temàtic

El causant narra una ficció en un temps real, el de l'Espanya de les dècades 30 i 40. La història estarà present al llarg de tota la novel·la: des de l'espanya republicana, fins a la Segona Guerra Mundial, sense oblidar, és clar, la Guerra Civil i les seves tràgiques conseqüències.

Tres generacions marcades per un fet funest: la condemna a mort d'una persona innocent. La necessitat de la memòria històrica és evident en la filla i, després en la néta, d'aquest soldat republicà mort injustament. Però també la justícia i la reivindicació d'uns drets humans que en algun moment de la història foren aixafats.

Una novel·la plena d'enigmes que caldrà desxifrar per resoldre totes les incògnites plantejades, on els símbols maçons també hi seran presents. Una novel·la divertida i trepidant, on el lector anirà descobrint els fets al mateix ritme que ho faran els personatges que l'habiten.

Tampoc no podem deixar de fer esment a l'ús de la llengua. L'autor desenvolupa la trama en la difícil primera persona i disfressa l'altíssim tremp literari d'aparent senzillesa. Per a aquest afer farà ús del llenguatge col·loquial, inclourà un munt de frases fetes i locucions, a més de girs i apel·lacions al destinatari. En definitiva, dota el text d'oralitat. D'aquesta manera el lector té l'estranya sensació d'escoltar allò que llig, d'escoltar una història plena d'intriga i d'incògnites.

Família, amor, amistat i fidelitat seran altres dels valors que jasprien la novel·la de Castellano.

Activitats prèvies a la lectura

1. Abans de començar la lectura de la novel·la *El causant* ompli la fitxa de lectura. Quan hages acabat el llibre torna-hi i completa els apartats corresponents a gènere, personatges principals i argument.

FITXA DE LECTURA

- **Títol de l'obra:**
- **Autor:**
- **Editorial:**
- **Col·lecció:** **Número:**
- **Any publicació:** **Edició:**
- **Gènere:**
- **Personatge/s principal/s:**
.....
.....
- **Breu argument:**
.....
.....
.....
.....

2. A l'hora de comprar un llibre és molt important una bona portada, és a dir, un títol suggeridor i una il·lustració que impacte, tant en imatge com en color. Observa aquests aspectes i digues si t'agraden, i després intenta predir a quin gènere pertany la novel·la que tens al davant. Per què?

3. Para esment altra vegada al títol: *El causant*. Llegint l'argument que apareix darrere del llibre, què creus que pot voler expressar l'autor amb aquest títol tan suggeridor?

Activitats durant la lectura

L'estructura i l'ordre de la novel·la

1. El **narrador** és qui conta la història, i per fer-ho adopta un determinat punt de vista i diferents tècniques narratives (maneres de contar). Pot trobar-se fora de la història i, per tant, utilitzar la tercera persona; o pot coincidir amb algun dels personatges que, d'alguna manera, viuen els fets i utilitzar així la primera persona.
 - A. Quan el narrador es troba fora de la història s'anomena **narrador extern**. Pot ser de diverses classes:
 - Omniscient: És potser el tipus de narrador extern més conegut. El narrador conta la història com si es tractara d'un déu que tot ho veu i tot ho sap, fins i tot els pensaments més íntims dels personatges.
 - Observador exterior: El narrador veu els fets com si fóra una càmera de cinema, sense entrar en la descripció dels pensaments o les motivacions ocultes dels personatges.
 - Editor: Quan actua com si haguera trobat el relat escrit o li l'hagueren contat, i ell es limita a donar-lo a conèixer. L'excusa del document trobat serveix per donar major veracitat i autenticitat a allò que es conta. Aquest tipus de narrador no suplanta al narrador de la història del "document" que ha trobat i que reproduïx.

B. Si el narrador conta la història en primera persona, parlem de **narrador intern**. Aquest narrador pot coincidir amb:

- Narrador protagonista: El / la protagonista de la història.
- Narrador secundari: Altre personatge de menor importància.
- Narrador polifònic: Diversos personatges que alternen les veus (en aquest cas, la visió plural que es dóna s'acosta a l'omnisciència).
- Narrador testimoni: Conta els fets perquè els coneix, però no hi ha participat.

Atesa l'anterior explicació, digues quin tipus de narrador/s hi ha en la novel·la *El causant* i busca un parell de paràgrafs que ho demostren.

Nota: Fixa't que en la novel·la hi ha dues trames paral·leles, i que és possible que el tipus de narrador no siga el mateix en les dues parts.

2. La història avança mitjançant tres procediments diferents: el relat oral de dos personatges de la novel·la; les pàgines d'un diari i algunes epístoles. a) Explica quins personatges ens relataran la major part de la història i quins són els destinataris de les seues explicacions. b) Digues qui és l'autor del diari personal que també desvela alguns fets de la novel·la. c) Qui escriu les cartes presents a l'obra i qui n'és el destinatari.
3. Les tres variables textuais o procediments narratius que utilitza un autor a l'hora de desenvolupar la seua obra són:
 - La **narració**: exposa els fets i els esdeveniments de manera dinàmica; per tant predomina l'acció, els arguments són més àgils i els fets s'esdevenen amb major rapidesa.
 - La **descripció**: caracteritza els personatges i els diversos elements que ambienten la història (objectes, paisatges, impressions, estats d'ànim...). Suposa una aturada en la narració.

- El **diàleg**: introdueix la veu dels personatges, és la transcripció de les converses que mantenen entre ells. Amb ells l'obra adquireix major verisme i el lector sent més propera la història.

La narració, el diàleg i la descripció es poden combinar de maneres diverses i cada obra o cada fragment pot ser redactat amb un procediment diferent, en funció dels interessos i objectius de l'autor i de l'obra. Localitza en la novel·la un paràgraf per a cadascun dels tres enfocaments textuais.

Acció, temps i espai

1. Ja s'ha dit que en la novel·la conviuen dues trames que s'entrellacen per descobrir-nos el misteri que envolta la mort de l'avi de Marta. Cada trama s'ambienta en un temps històric ben diferent. Podries dir quin és en cada cas?
2. De quina manera l'autor combina ambdues trames? Són complementàries o independents? Quina relació hi mantenen?
3. Quines diferències més importants queden de manifest en la novel·la entre la societat d'un temps i la de l'altre? Trobes que hi ha algun aspecte negatiu que, malgrat el temps que ha transcorregut, s'ha mantingut inamovible?
4. Digues en quins llocs (pobles, ciutats, zones) transcorren els fets principals que es narren en aquesta novel·la i a continuació emplena la següent taula resum:

TEMPS	ESCENARIS	FETS PRINCIPALS
Passat	-	-
	-	-
	-	-
Present	-	-
	-	-
	-	-

5. Pere Tena i Ernest Cucala mantenen una relació d'amistat, tanmateix són rivals en el joc i en l'amor. Quina travessa fan els dos personatges durant una partida de frontó dies abans de la boda de Pere amb Teresa?
6. Per què creus que Pere Tena marxa a França? Quan i on es retrobarà amb la seua esposa? Per què decideixen abandonar França? Quin serà el seu nou destí?
7. Què simbolitzava el penjoll que sempre duia al pit l'avi Pere Tena? Descriu el trajecte que segueix aquesta joia fins que acaba en mans de la seua néta Marta.
8. Quin paper juga en aquesta història el quadre *l'Al·legoria de la Gramàtica* que hi ha al centre on treballa Marta? Per què en un moment donat intentarà prendre-li foc?
9. Quin missatge amaga el diari de Joseph Konrad? Cap a on es dirigeix Marta quan el desxifra? Què hi trobarà?
10. Per què creus que Marta no li confessa tota la veritat que ha descobert sobre Cucala a sa mare? Com actua aquesta última quan es troba en la tomba d'aquell que es deia anomenar Ernest Cucala?
11. Per quina causa Pere Tena fou acusat? Per què penses que el seu amic Ernest Cucala l'inculpa? Quina fou la condemna resultant d'aquell simulacre de judici?

Els personatges

1. Quin és el personatge/s principal/s de la història corresponent a l'eix temporal del passat. Elabora una breu descripció d'aquest, on contemples tant l'aspecte físic com el psicològic.
2. Quin és el personatge principal de la història corresponent a l'actualitat. Elabora també una breu descripció d'ell, on contemples tant l'aspecte físic com el psicològic.
3. Qui explica a Marta –i de pas, al lector– tots els esdeveniments relacionats amb la trama del passat?
4. Qui explica la trama del present i totes les novetats corresponents a les investigacions relacionades amb Ernest Cucala? Qui és el destinatari d'aquestes paraules?
5. Qui es Joseph Konrad? Per què penses que es fa passar per Ernest Cucala? On es perd definitivament el rastre del vertader Ernest Cucala?
6. Tot seguit et proposem una taula amb alguns personatges que apareixen al llarg de la novel·la perquè la completes amb tres adjectius qualificatius que penses que se'ls adiuen.

PERSONATGE	ADJECTIU 1	ADJECTIU 2	ADJECTIU 3
Marta			
Mare de Marta			
Teresa			
Pere Tena			
Ernest Cucala			
Joseph Konrad			

7. Amb quin personatge t'has sentit més identificat pel que fa a l'actitud vital, els pensaments, les frustracions, etc. Per què? Quines diferències trobes que hi ha entre eixe personatge i tu?

Estil

1. Intenta descriure en tres o quatre línies l'estil literari de Pep Castellano en aquesta novel·la. Para especial esment a aquells trets que al teu parer el fan diferent d'altres obres i altres autors que hages llegit.
2. L'autor desenvolupa la trama en la difícil primera persona i disfressa l'altíssim tremp literari d'aparent senzillesa. Per a aquest afer farà ús del llenguatge col·loquial, inclourà un munt de frases fetes i locucions, a més de girs i apel·lacions al destinatari. En definitiva dota el text d'oralitat. D'aquesta manera el lector té l'estranya sensació d'escoltar allò que està llegint. Busca en el text alguns exemples que ho demostren.

Activitats per a després de la lectura

Ara, una vegada has acabat de llegir la novel·la, és el moment de plantejar-te preguntes i activitats al voltant d'ella que segurament et permetran analitzar-la d'una altra manera i traure-li més profit.

1. Recupera la fitxa de lectura que havies fet abans de la lectura i emplena els apartats corresponent a l'argument, als personatges i al gènere.
2. Explica per què l'autor ha escollit el títol *El causant* per a la novel·la.
3. Et proposem una activitat ben creativa: imagina que ets editor i Pep Castellano t'ha enviat el manuscrit d'aquest llibre, però sense títol. Inventat'n un de diferent i proposa als de maquetació una altra idea per a la fotografia de la portada. Per ajudar-te observa que molts títols de novel·la consten d'un sintagma nominal, de vegades acompanyats per un complement nominal.
4. Continua jugant que ets editor i que tens interès a publicar la segona part d'*El causant*. Vols assegurar-te que el llibre es vendrà molt bé i per això suggereixes a l'autor una continuació interessant. Quin podria ser l'argument? Quins personatges de l'obra apareixerien de bell nou en aquesta segona part fictícia? Si hagueres de triar el títol per aquesta segona part, quin li posaries?
5. Generalment una narració la podem estructurar en tres parts:
 - **Introducció** o plantejament (situació inicial): és la part inicial del relat que subministra els antecedents necessaris perquè el lector compregui el relat de forma íntegra. Es presenta el tema, els personatges, les propietats del temps i del lloc.
 - **Nus**: En aquesta part es desenvolupen els esdeveniments. Es produeix una complicació que modifica l'estat precedent i desencadena el relat. El moment més interessant de la successió de fets constitueix el clímax. Sol ser la part més extensa del relat.

- **Desenllaç** (resolució): És la part final del relat; on se solucionen els problemes i on s'estableix un estat nou i diferent del primer.

Identifica-les a *El causant*.

6. Cal no confondre el concepte del tema amb el d'argument.

- El **tema** és l'assumpte, la matèria o el motiu del text, narració o novel·la. Per a delimitar el tema hem de preguntar-nos quina és la idea bàsica que ha volgut transmetre l'autor del text. Aquest ha de ser breu i concís, es reduirà a 1 o 2 frases.
- L'**argument** es correspon amb el desenvolupament del tema. Per a trobar-lo hem de contestar la pregunta: què ocorre? Trobar l'argument, per tant, és seleccionar les accions o esdeveniments essencials i reduir la seua extensió conservant els elements més importants. Pot desenvolupar-se en 1 o 2 paràgrafs.

Tenint en compte totes les explicacions que et donem, tria un parell de capítols (un de la trama del passat i l'altre de la trama actual) i intenta extraure'n el tema i elaborar l'argument.

7. Quina és la sensació que t'ha quedat després de llegir el llibre? T'ha agradat? Per què? Què hauries canviat, eliminat o afegit en aquest llibre?
8. Si hagueres de recomanar aquesta novel·la a un amic, què li explicaries sobre ella?

Activitats de recerca per a després de la lectura

Les activitats de recerca que proposem a continuació t'ajudaran a entendre millor la novel·la. A més a més, et serviran per aprendre alguns aspectes importants de la llengua, que possiblement t'han passat per alt.

A. TREBALL DE LLENGUA

Aquesta novel·la destaca per l'ús d'una llengua culta i àgil al mateix temps. L'autor empra un lèxic ric i utilitza sovint locucions i frases fetes. D'aquesta manera dona vigor al text i augmenta els recursos lingüístics del lector.

Lèxic ric

Et proposem una llista de paraules –que pots ampliar si ho consideres oportú– perquè busques aquelles que desconegues al diccionari i així ampliaràs el teu lèxic i milloraràs els teus escrits:

A: acomboiar, acotxar, acròstic, aixamfrana, al-legoria, alacrà, aladre, alenar, amanyacs, amortallar, andròmines, apugonar, argelagues, armilla, arraulir, aüixar. **B:** babarota, baioneta, barbamec, bidell, borraïna. **C:** caliquenyó, cantina, cassalla, castrense, cellarda, cofoi, corcat, coscolls, crivellada, crossa. **D:** dallonses, desnerit, destorbar, dinyada. **E:** economat, eixobrir, embadocar, enclusa, enderrocs, ensopiment, erms, esbaldir, escaire, escamotejar, escardat, escarotar, escarransit, escodrinyar, escolar, escorç, escòria, esmaperdut, espigolar, esquerpa, esquifit, estamordit, esventrar, extremunció. **F:** farfallejar, farga, feredat, ferum, flegmàtic, fogassa, forcat, fruit. **G:** galdós, galimaties, grinyolar, griva, guillat, guimbar, guinyat, guit. **I:** imberbe. **LI:** llambregar, llicsó. **M:** macarulla, mall, manescala, manxar, màrfega, marmolar, matxucats, metzina. **N:** neguitós, nínxol. **O:** oi. **P:** pantomima, parpansot, peanya, perfídia, polaines, porcellet. **R:** rabera, ràfec, rancúnia, repropí, requetés, rònec. **S:** sagal, salconduit, sancarregat, sàrria, sepeli, sirgar, sorneguer. **T:** tafanejar, tornavis, tossal, tovera, truja. **U:** udolar. **V:** vaqueta, vergassada, vitriol. **X:** xapograella.

Locucions i frases fetes

A continuació t'ofereixo una llista amb locucions i frases fetes emprades per l'autor al llarg de la novel·la. De ben cert en sabràs el significat d'algunes, però et trobaràs amb d'altres que desconeixes. Et proposem que busques el significat de cadascuna d'elles i completes la següent taula:

EXPRESSIONS I FRASES FETES	SIGNIFICAT
1. Al gallet	
2. Estar amb la cua entre les cames	
3. Anar com cagalló per séquia	
4. Anar-se'n de mare	
5. Buidar el pap	
6. De fit a fit	
7. De gaidó	
8. Donar pel sac	
9. Escampar el poll	
10. Fer cinc cèntims	
11. Fer feredat	
12. Fer figa	
13. Fer nosa	
14. Fotre el camps	
15. No donar l'abast	
16. No parar en torreta	
17. No ser blat clar	
18. Posar (alguna cosa) entre cella i cella	
19. Posar els ous en mala lloca	
20. Tenir un ai al cor	

Per acabar amb l'apartat relacionat amb els treballs de llengua tria de la taula anterior cinc locucions o frases fetes i elabora un text d'unes 150 paraules en què les inseresques de manera natural.

B. TREBALL D'HISTÒRIA

El component històric d'aquesta novel·la juga un paper molt important, no sols perquè ens mostra les arrels dels personatges de l'actualitat i els orígens de la maledicció que els persegueix; sinó perquè nodreix el lector de coneixements històrics i de cultura general.

La Guerra Civil Espanyola i les seves tràgiques conseqüències marcaran el destí dels personatges d'aquesta novel·la. Malauradament també de moltíssimes persones reals. És important no oblidar el passat, així que en aquesta activitat aprofundireu en aquest tema.

Sense consultar cap tipus de material intenteu respondre les qüestions referents a la Guerra Civil Espanyola que es proposen. Després s'encetarà un torn de paraula a classe per comentar les vostres respostes. A casa, i ja fent ús d'enciclopèdies, llibres d'història, internet o d'altres eines que considereu oportunes acabeu de completar la taula i corregir aquelles respostes que no eren correctes. A classe es llegiran en veu alta i per ordre totes les respostes. Així de segur que aprendreu bona cosa d'història i comprendreu millor la novel·la.

1. Tipus de govern que hi havia a Espanya abans d'esclatar la Guerra Civil.
2. Causes que originaren la Guerra Civil Espanyola.
3. Data d'inici
4. Data d'acabament
5. Durada
6. Bàndols enfrontats
7. Vencedors
8. Principals conseqüències
9. Govern instaurat després de la Guerra Civil

C. TREBALL D'INVESTIGACIÓ

❖ **Diògenes**

El vell que es fa anomenar Ernest Cucala mor en una casa plena de deixalles i de fem. Sofria la síndrome de Diògenes. A la pàgina 29 s'explica breument que Diògenes fou un filòsof grec que visqué com un drapaire, i fins i tot vivia en un tonell de vi. Busca un poc més d'informació sobre aquest personatge referent a l'època en què va viure, els seus orígens, la filosofia que defensava, on va nàixer, on va viure...

❖ **Pilota valenciana**

L'autor emprà un mètode molt original a l'hora de definir els personatges, i és mitjançant els símls amb els tocs del joc de *pilota valenciana*. Així mateix també farà ús del lèxic de la *pilota* per descriure la batalla de Terol.

En aquesta activitat es demana que per grups (màxim de tres persones) feu un treball sobre la pilota valenciana. En aquest tractareu els següents apartats:

- Breu història del joc de la *pilota*
- Camp i instal·lacions,
- Modalitats i descripció de cadascuna d'elles,
- Material emprat per al joc,
- Competicions professionals i pilotaires en actiu més importants.

❖ **Maçoneria**

Pere Tena, l'avi de Marta, pertany a l'organització dels maçons. Potser has sentit parlar de la maçoneria, però et demanem que vages més enllà d'allò que se sol dir "em sona". Indaga una miqueta per llibres, enciclopèdies i internet i contesta aquestes preguntes:

- Qui foren i qui són els maçons?
- Quin és el seu origen, quines regles segueixen i quins són els objectius que persegueixen.
- Descobreix la història d'aquesta societat secreta i els personatges històrics que pertanyeren a aquesta associació.

❖ **Al·legoria**

L'etimologia d'aquest mot és el vocable grec *allegorein* que significa «parlar figuradament». Una al·legoria és, per tant, una figura literària o tema artístic que pretén representar una idea abstracta fent ús de formes humanes, animals o objectes quotidians.

Fixa't en la descripció del quadre *Al·legoria de la gramàtica* que es fa a la pàgina 86. Explica què creus que signifiquen cadascuna de les imatges que es descriuen.

Per acabar, busca alguns exemples d'al·legories en poesia i també en pintura. Indica l'autor i l'època, i explica què és el que hi ha representat i què és el que vertaderament vol significar.